

УДК: 65:332

ЎЗБЕКИСТОНДА УЙ-ЖОЙ ҚУРИЛИШИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ

и.ф.н., доцент. Асадуллина Наиля Рамильевна,
ассистент., Нормуродов Сарвар Норбой ўғли,
Тошкент давлат аграр университети, ТДАУ,
E-mail: s.n.normurodov@bk.ru

Аннотация: Ушбу мақолада уй-жой қурилиши, уй-жой қурилишининг ривожланиш тенденцияси, уй-жой сиёсати, уй-жой қурилишига оид миёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар таҳлили ва реконструкция кабилар ёритиб ўтилган.

Калит сўзлар: уй-жой қурилиши, тенденцияси, уй-жой сиёсати, уй-жой қурилишининг миёрий-ҳуқуқий ҳужжатлари ва реконструкция.

Аннотация: В данной статье показаны направления жилищного строительства, жилищного строительства, жилищного обеспечения, нормативно-правового регулирования жилищного строительства, реконструкции.

Ключевые слова: жилищное строительство, направление, жилищное обеспечение, нормативно-правовое регулирование жилищного строительства и реконструкции.

Abstract: In this article, the trends of housing construction, housing development, housing software, label-legal control of housing construction, and reconstruction are shown.

Keywords: housing construction, trend, housing software, regulatory and legal management of housing construction and reconstruction.

Кириш. Уй-жой коммунал хўжалиги фуқаролар учун ҳаётни қўллаб-қувватлашнинг энг муҳим вазифасини бажаради. Мамлакат иқтисодиётида ушбу соҳанинг аҳамияти катта. Фақат самарали ва жадал ривожланаётган саноат мамлакат аҳолиси учун энг муҳим вазифани муваффақиятли ҳал қилиши мумкин. Бундай шароитда уй-жой соҳасидаги ижтимоий лойиҳаларнинг мақсадга мувофиқлиги уй-жой коммунал инфратузилмасининг қоқоқлиги билан чекланади. Замонавий шароитда бундай уй-жой ва коммунал хизматлар ислоҳоти долзарб бўлиб, у ҳақиқатан ҳам одамлар манфаатига қаратилган, уй-жой коммунал хўжалиги сифатининг ёмонлашувига олиб келмоқда. Вазият истеъмолчилар уй-жой ва коммунал хизматлар ва таъмир талаб тармоқларда, энергия ишлаб чиқариш харажатларини тўлаш учун шартли белгиланган истеъмол стандартларига мувофиқ коммунал хизматлар учун тўлов илгари эскирган тизими сақлаб қолиш билан чегараланмоқда. Иқтисодиётнинг фойдага йўналтирилган тармоқларига мос келадиган бозор тамойиллари ва қоидалари уй-жой-коммунал хўжалиги каби ижтимоий аҳамиятга эга соҳада мақбул эмас, бу эса юқоридаги ҳолатни шаклланишига олиб келди. Саноатнинг самарадорлиги учун асосий мақсад ва тегишли мезон бевосита саноатнинг асосий мақсади билан боғлиқ бўлиши керак, хавфсиз яшаш учун зарур шарт-шароитларни узлуксиз таъминлаш бошқа сўзлар билан айтганда, бу жуда муҳим ижтимоий муаммони ҳал қилиш заруратини талаб қилади.

Маълумки, сўнгги йилларда мамлакатимиз уй-жой сиёсатини юритиш, аҳолини замонавий уй-жойлар билан таъминлаш ҳамда уй-жой фондини реконструкция қилиш соҳасида кенг қамровли ислоҳотлар олиб борилмоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 22-ноябрдаги “2017-2020 йилларда шаҳарларда арзон кўп квартиралли уйларни қуриш ва реконструкция қилиш дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2660-сонли⁴ ҳамда 2017 йил 23 октябрдаги “2017-2020 йилларда шаҳарларда

⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 22-ноябрдаги “2017-2020 йилларда шаҳарларда арзон кўп квартиралли уйларни қуриш ва реконструкция қилиш дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2660-сонли қарори.

арзон кўп квартирали уйларни қуриш ва реконструкция қилиш дастурини самарали амалга ошириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3350-сонли Қарорлари ҳам юқорида таъкидлаб ўтилган ислохотларнинг ёрқин далилидир.

Жумладан, “2017-2020 йилларда шаҳарларда арзон кўп квартирали уйларни қуриш ва реконструкция қилиш дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорда коммунал хизмат кўрсатиш тизимида иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш концепциясида уй-жой хизматлари бозорини шакллантириш ва ривожлантириш мақсадида бошқариш ва хизмат кўрсатиш функцияларини бўлиш кўзда тутилган. Шунингдек, мазкур қарорга мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура ва қурилиш қўмитаси (ҳозирги Қурилиш вазирлиги) томонидан «ТошкентбошпланЛИТИ» ДУК, «ЎзшаҳарсозликЛИТИ» ДУК, «ТошуйжойЛИТИ» АЖ ва «Тошгипрогор» АЖ (кейинги ўринларда – бош лойиҳа институтлари) билан биргаликда арзон кўп квартирали уйларнинг намунавий лойиҳалари ишлаб чиқилиб, татбиқ этилган.

Қарорнинг ижросини таъминлаш мақсадида 2017 йилда ёш оилаларнинг, эскирган уйларда яшовчиларнинг ҳамда уй-жой шароитларини яхшилашга муҳтож бўлган бошқа тоифалардаги фуқароларнинг уй-жой шароитларини яхшилаш юзасидан Тошкент шаҳрида ва республиканинг бошқа шаҳарларида майдони 554,8 минг квадрат метр бўлган 191 та кўп квартирали уйлар қурилиши ва реконструкция қилиниши амалга оширилди. Натижада шу йилнинг ўзидаёқ уй-жой шароитлари яхшиланишига муҳтож бўлган шаҳар оилаларидан 7919 нафари арзон ва шинам уй-жой билан таъминланди.

Шу билан бирга, 2017-2020 йилларда шаҳарларда арзон кўп квартирали уйларни қуриш ва реконструкция қилиш дастури қандай амалга оширилаётганлигини ўрганиш республика шаҳарларида арзон уй-жойларга бўлган талаб-эҳтиёж ҳамон юқори даражада қолаётганлигини кўрсатди.

27 мингдан зиёд мухтож оила Дастур доирасида қурилаётган арзон кўп квартирали уйларда яқин йиллар ичида квартира сотиб олиш истагини билдириб, ҳудудий комиссияларга мурожаат қилган.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, Дастурни шакллантиришни янада такомиллаштириш ва уни бажариш самарадорлигини оширишга қаратилган янги ёндашувлар ишлаб чиқилишини тақозо этувчи арзон уй-жойлар қурилишини ташкил этиш ва оилаларни шундай уйлар билан таъминлашда бир қатор жиддий камчиликлар аниқланган:

биринчидан, Тошкент шаҳрида (24 та уй), Нукус шаҳрида (7 та уй), Бухоро шаҳрида (6 та уй) ва Урганч шаҳрида (4 та уй) жами 41 та арзон кўп квартирали уйларда ишларни бажариш жадвалларидан орқада қолинган;

иккинчидан, Нукус, Андижон, Бухоро, Термиз, Самарқанд, Гулистон, Олмалик, Чирчиқ ва Бекобод шаҳарларида ташқи муҳандислик-коммуникация тармоқлари, инфратузилма объектлари қурилиши ҳамда массивлар ҳудудларини ободонлаштиришда қолоқлик кузатилган;

учинчидан, шаҳарсозлик нормалари ва қоидалари талабларининг бузилишига, қурилиш-монтаж ишларининг сифатсиз бажарилишига, лойиҳадан четга чиқишга йўл қўйилган, бунинг натижасида 761 та (буюртмачига – 205 та, пудрат ташкилотларига – 399 та, лойиҳа ташкилот-ларига – 157 та) тақдимнома берилган, 34 та объект бўйича бажарилган ишлар ҳажмидан 1,0 миллиард сўмдан кўпроқ маблағ олиб ташланди.

1-жадвал

2018-2022 йилларда шаҳарларда арзон кўп квартирали уйларни қуриш ва реконструкция қилиш ҳолати⁵

Т/р	Худудларнинг номланиши	2018 йил	2019 йил	2020 йил	2021 йил	2022 йил
1.	Қорақалпоғистон Республикаси	10450	10450	10450	10500	10450
2.	Андижон вилояти	14588	14588	14588	14580	14586
3.	Бухоро вилояти	10420	10420	10420	10410	10415
4.	Жиззах вилояти	15645	15645	15645	15650	15644
5.	Қашқадарё вилояти	14630	14630	14630	14635	14630
6.	Навоий вилояти	8336	8336	8336	8330	8332
7.	Наманган вилояти	14588	14588	14588	14580	14582
8.	Самарқанд вилояти	16720	16720	16720	16710	16700
9.	Сирдарё вилояти	10450	10450	10450	10445	10440
10.	Сурхондарё вилояти	10420	10420	10420	10410	10420
11.	Тошкент вилояти	401680	401680	401680	401650	401640
12.	Фарғона вилояти	14600	14600	14600	14550	14550
13.	Хоразм вилояти	10450	10450	10450	10440	10444
14.	Тошкент шаҳар	1505940	1706780	1706780	1706770	1706775

⁵ Муаллиф тамонидан тизимлаштирилди.

Мазкур муаммоларнинг келиб чиқиш сабабларини аниқлаш ҳамда уларнинг ижобий ечимини топиш мақсадида 2017 йил 23-октябрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2017-2020 йилларда шаҳарларда арзон кўп квартирали уйларни қуриш ва реконструкция қилиш дастурини самарали амалга ошириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ҳамда мазкур уй-жойлар қурилишини ривожлантириш дастурини молиялаштириш учун халқаро молия институтлари қарз маблағларини жалб қилиш масаласи ҳам бир қатор халқаро молия ташкилотлари билан ҳамкорлик олиб борилди. Жумладан, Осиё тараққиёт банкидан – 700 млн. АҚШ доллари, Ислон тараққиёт банкининг – 300 млн. АҚШ доллари, Қувайт араб иқтисодий ривожлантириш жамғармасининг – 30 млн. АҚШ доллари, Саудия тараққиёт жамғармасининг – 50 млн. АҚШ доллари ҳамда «Зираат» Туркия давлат банкининг – 200 млн. АҚШ доллари миқдоридаги маблағлари йўналтирилди.

Мамлакатимизда турар жой билан таъминлашда жон бошига тўғри келадиган уй-жой майдони 12,4 квадрат метрдан 15,7 квадрат метрга оширилгани қулай ҳаёт кечириш учун муҳим асос бўлмоқда. Уй-жой фондининг деярли барчаси хусусий мулк сифатида аҳоли тасарруфида эканлиги ҳам оилалар манфаатларига хизмат қилади. Кўплаб ривожланган давлатларда оилаларнинг ярмидан кўпи ижарага олинган хонадонларда яшашини ҳисобга олсак, мамлакатимизда оилалар учун яратилаётган имкониятларнинг аҳамияти нечоғли юксак эканлигини англаш қийин эмас.

Кўпчиликка маълум, бугунги кунда Тошкент шаҳрида оддий таъмирдан чиқарилган, керакли жиҳозларсиз 1 ёки 2 хонали уйни ижарага олишнинг ўртача нархи 800 минг сўмдан бошланиб 1,5 миллион сўмгача бориши мумкин¹.

Иқтисодий фаолият турлари кесимида иш ҳақи кўрсаткичларини умумлаштириш натижасида, 2018 йил январ-март ойларида Ўзбекистон Республикасида ўртача ойлик номинал ҳисобланган иш ҳақи 1 548,3 минг сўмни (иш ҳақиға устама, мукофот, рағбатлантириш хусусиятиға эға тўловлар,

¹ <http://uza.uz>

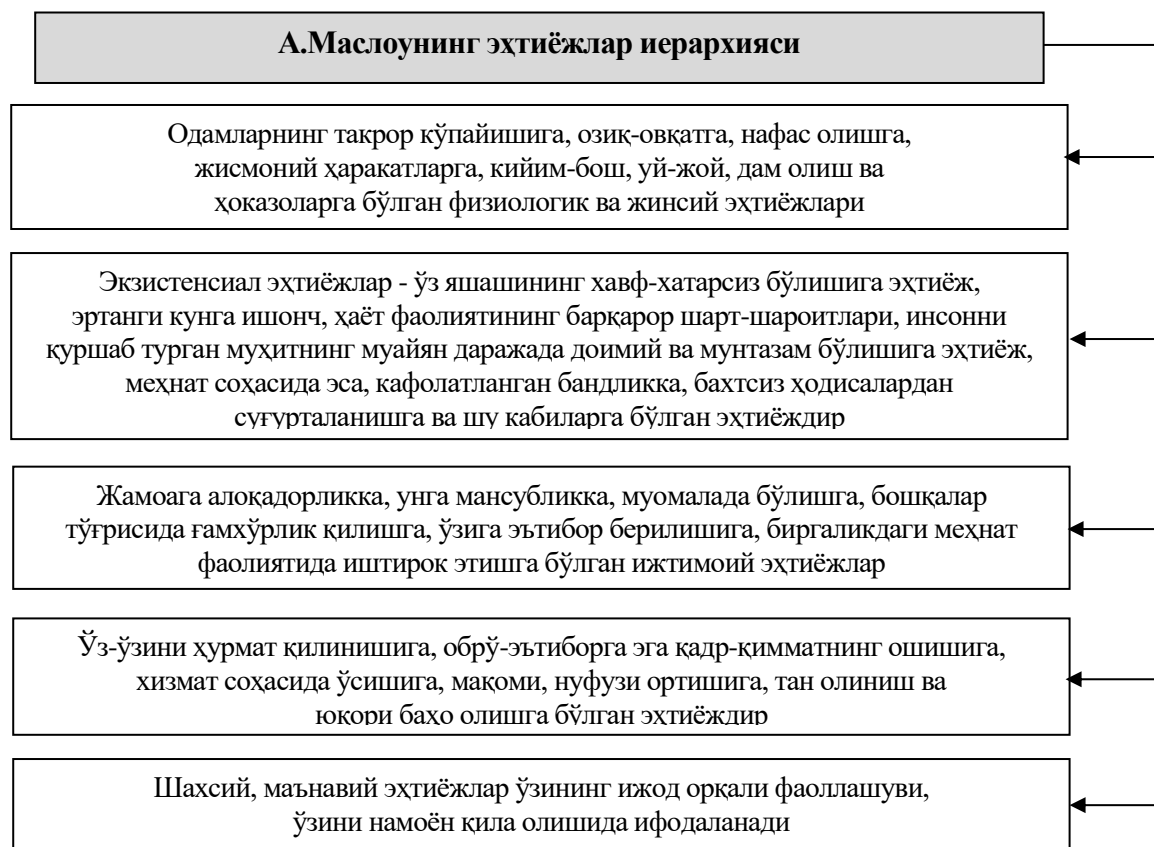
компенсация ва ишланмаган вақт учун ҳақ каби тўловлар киритилган, шунингдек, унинг таркибида жисмоний шахслар даромад солиғи, ижтимоий суғурта ва касаба уюшмасига тўловлар ҳам мавжуд) ташкил этган¹.

Халқаро экспертларнинг хулосаси ҳам бунга ҳамоҳанглик касб этади. Уларга кўра, одамларнинг уй-жой билан таъминланганлик даражасидан қониқиш ҳисси оилавий бахт-саодатга элтувчи асосий омил саналади.

Президентимиз Шавкат Мирзиёев таъкидлаганларидек, *“Хароб ва файзи йўқ жойда яшаётган аҳолининг кайфияти ҳам, келажакка интилиши ҳам бўлмайди”*. Президентимиз ташаббуси билан уй-жой коммунал хўжалиги тизимида амалга оширилаётган ислохотларнинг асосий мақсади аҳолининг яшаш шароитини яхшилаш, турмуш фаровонлигини янада ошириш, шунингдек, юртимиздаги барча оилаларни муносиб турар-жой билан таъминлашдан иборатдир.

Америкалик машҳур олим А.Маслоу инсонларнинг эҳтиёжларини ўрганган ҳолда пирамидасида физиологик асосга эга бўлганлиги учун моддий эҳтиёжлар муҳимлиги нуқтаи назаридан биринчи ўрин берилган. Табиийки, бундай эҳтиёжлар ижтимоий тизим шакли ва ишлаб чиқариш кучлари тараққиёти даражасидан қатъи назар, ҳар қандай жамият учун хос ва биринчи даражада қондирилиши лозим. Кишилар тирик мавжудот сифатида авваломбор, озиқ-овқат истеъмол қилишлари, кийинишлари, турар-жойга эга бўлишлари шарт. Шундан кейингина улар таълим, маданият санъат, саёҳат ва ҳоказолар билан шуғулланишлари мумкин бўлади (1-расм).

¹ <http://www.xabar.uz>

1-расм. А. Маслоунинг эҳтиёжлар иерархияси¹.

Муваффақиятли фаолият юритаётган хусусий уй-жой мулкдорлари Ширкатларида «шаффофлик- ишонч - бошқарув кўмаги - тўлов интизомини ошириш - уй аҳли фаоллигининг ошиши» занжири натижани таъминлайди. Пуллари четга кетмай, ишлар амалда бажарилаётганининг гувоҳи бўлган одамлар бадалларни бажонидил тўлайдилар. Шу сабабли УМШ очик-ойдин ишлашини таъминлаш фақат фойда келтиради. Соғлом фикрловчи киши бунга ҳеч қандай эътироз билдирмайди. Ҳозирги кунда юқорида келтирилган “занжир” самарали ишламаётганлиги ҳеч кимга сир эмас.

Уй-жой мулкдорлари ўз балансларини исталган пайтда онлайн режимда текшириб, пуллари ҳисоб-китоб счётига тушгани, белгиланган мақсадга, уйдаги умумий мол-мулкни яхшилаш ишларини бажаришга йўналтирилганлигига

¹ Абрахам Маслоу (Абрахам Маслоу, 1908- 1970) — таникли америкалик психолог, инсонпарвар психология асосчиси, инсон эҳтиёжлари иерархияси назариясининг муаллифи.

ишонч ҳосил қилишлари зарур. Бунинг учун эса уй-жой фондини бошқарув тизимига инновацион бошқарув тизимини жорий этиш зарурлигини ифодалайди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18-апрелдаги “Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш тизимини бошқаришни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони¹ ва “Ўзбекистон Республикаси Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги Қарори²нинг қабул қилиниши бу соҳадаги бир қатор масалаларнинг ечилишига асос бўлди.

Фармонга мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги ва унинг таркибида Қорақалпоғистон Республикаси Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги, вилоятлар уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш бошқармалари, Тошкент шаҳар уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш бош бошқармаси, туман (шаҳар) бўлимлари ташкил этилди ҳамда қуйидагилар унинг асосий вазифалари ва фаолият йўналишлари этиб белгиланди:

- уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш соҳасида ягона давлат сиёсати юритиш ва идоралараро мувофиқлаштиришни амалга ошириш;
- кўп хонадонли арзон уй-жойлар қуриш давлат дастурларининг ҳаётга татбиқ этилишини таъминлаш, бундай уй-жойларни, сув таъминоти, канализация, иссиқлик таъминоти объектларини барпо этиш бўйича буюртмачи вазифасини бажариш, эски ва авария ҳолатидаги уйларни бузишни ташкил этиш;
- уй-жой мулкдорлари ширкатлари фаолиятини мувофиқлаштириш, кўп хонадонли уй-жой фондини сақлаш, ундан фойдаланиш ва эксплуатация харажатларини белгилаш талабларига, кўп хонадонли уйлардан техник фойдаланиш қоидалари ва нормаларига риоя этилишини назорат қилиш, туташ ҳудудларни санитария нормалари, қоидалари ва гигиена нормативларига мувофиқ ҳолатда сақлаш;

¹ “Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш тизимини бошқаришни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-5017-сонли Фармони. 2017 йил 18-апрел.

² “Ўзбекистон Республикаси Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. 2017 йил 18-апрел.

- аҳоли пунктларини ривожлантириш схемалари ва бош режалари билан боғлиқ ҳолда, сув таъминоти ҳамда канализация объектларини ривож-лантириш, модернизация ва реконструкция қилиш дастурларини ишлаб чиқиш ҳамда уларнинг сифатли амалга оширилишини ташкил этиш, соҳа ташкилотлари фаолиятини мувофиқлаштириш ва бошқаришни таъминлаш;

- уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш тизимида ресурс ва энергия тежайдиган технология ҳамда ускуналарни жорий этиш, жумладан, уй-жой коммунал хўжалик объектларини замонавий ҳисобга олиш-ўлчаш приборлари билан таъминлаш, қурилиш-монтаж ишлари таннархини камайтириш имконини берадиган мамлакатимизда ишлаб чиқарилган замонавий, сифатли қурилиш материаллари ва буюмларидан кенг фойдаланиш;

- уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш соҳасига оид меъёрий-ҳуқуқий базани такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш, ривожланган хорижий давлатларнинг илғор тажрибаси ҳисобга олинган ҳолда, уй-жой коммунал хизмат кўрсатишнинг замонавий шакл ва усулларини ишлаб чиқиш ҳамда жорий этиш;

- сув таъминоти, канализация, иссиқлик таъминоти бўйича хизмат кўрсатиш, уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш соҳаси ташкилотларининг иқтисодий барқарорлигини мустаҳкамлашга доир комплекс тадбирларни амалга оширишга қаратилган тариф сиёсатини шакллантириш;

- уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш соҳаси учун кадрлар тайёрлаш бўйича таклифлар киритиш, уларни, жумладан, хорижда ўқув стажировкаларини ўтказиш орқали қайта тайёрлаш ва малакасини оширишни ташкил қилиш, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари, дастурий маҳсулотлар, идоравий ахборот тизимлари ва маълумотлар базасини жорий этиш.

Фармоннинг амалга оширилиши:

- мамлакатимизда уй-жой коммунал хизматларини кўрсатиш сифатини ошириш, аҳоли учун мақбул нархларни таъминлаш учун уй-жой коммунал соҳасини давлат томонидан бошқаришнинг ягона тизимини шакллантириш;

- уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш ва муҳандислик инфратузилма объектларини бошқариш ҳамда улардан фойдаланиш борасида самарали ҳамкорлик учун республика ва маҳаллий даражадаги барча бошқарув бўғинларининг масъулиятини ошириш;

- арзон уй-жойлар қуриш, кўп хонадонли уйларни реконструкция қилиш, сув таъминоти, канализация ва иссиқлик таъминоти объектларини барпо этиш ҳамда реконструкция қилиш соҳасида давлат дастурларини амалга ошириш учун маблағларни мақсадли ва ишончли йўналтиришни таъминлайдиган комплекс тадбирлар қўриш;

- кўп хонадонли уйларни сақлаш ва улардан фойдаланиш қоидаларига риоя этилишини назорат қилиш, кўчмас мулк эгаларининг хоналарни ўзбошимчалик билан ўзгартиришига йўл қўймаслик, уй-жой фондидан сифатли фойдаланиш ва таъмирлаш ишлари ўтказилишини таъминлаш;

- уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш тизимини бошқариш соҳасига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш;

- аҳолини замонавий ва сифатли коммунал хизматлар билан таъминлаш даражасини ошириш имконини беради.

Хулоса қилиб шунни айтиш мумкинки, юқорида келтирилган маълумотлардан кўриниб турибдики, хусусий уй-жойга эга бўлмаган фуқаролар даромадларининг асосий қисмини Турар жой ижараси учун сарфлашга мажбур бўлади. Натижада кўплаб моддий ва ижтимоий эҳтиёжларини қондириш имкониятини йўқотади. Натижада оилаларда қашшоқлашиш, соғлиғини йўқотиш каби салбий ҳолатлар юзага келади. Аввало аҳолининг яхши яшаши учун, тинч ва бахтли ҳаёт кечириши учун алоҳида уй-жой зарур. Донишманд халқимизда шундай гап бор: “Уйи борнинг ўйи бўлмайди”. Бу рўзғор бутлиги, кўнгил хотиржамлиги ва фарзандлар камоли учун шахсий турар жойнинг ўрни жуда муҳим эканига нозик ишорадир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. “Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш тизимини бошқаришни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-5017-сонли Фармони. 2017 йил 18-апрел.
2. Р.И. Нурибегов, Б.Р. Иброҳимов, С.Н. Нормуродов, Уй-жой фондини бошқариш ҳолатини социологик сўровнома асосида ўрганиш // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” (Economics and Innovative Technologies) ilmiy elektron jurnali, 6/2022, noyabr-dekabr, (№ 00062), <http://iqtisodiyot.tsue.uz/journal>.
3. “Ўзбекистон Республикаси Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. 2017 йил 18-апрел.
4. Нормуродов С.Н. Система показателей оценки эффективности и качества услуг жилищно-коммунального хозяйства // По теме «Инновации, интеграция, экономия в сфере архитектуры и строительства» международная онлайн научно-практическая конференция 5-6 мая 2021 г.
5. Абрахам Маслоу (Абрахам Маслоу, 1908- 1970) - таниқли америкалик психолог, инсонпарвар психология асосчиси, инсон эҳтиёжлари иерархияси назариясининг муаллифи.
6. С.Н. Нормуродов., Р.А. Рафиқов, Digitization of housing construction in rural areas and improvement of management efficiency // World Economics & Finance Bulletin (WEFB), Available Online at: <https://www.scholarexpress.net>, Vol. 19, February 2023, ISSN: 2749-3628.
7. Ҳасанов Т.А. Кўп хонадонли уй-жой фондини сақлаш ва ундан фойдаланиш тизимини бошқаришдаги янгича ёндашув / Халқаро илмий-амалий конференцияси тезислар тўплами. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси. – Тошкент, 2019 й., 202 бет.

8. Ш.Юлдошева, С.Нормуродов, Уй-жой коммунал хўжаликчилик кластерини шакллантириш ва ривожлантириш механизмларини такомиллаштириш // *Agroiqtisodiyot ilmiy-amaliy agroiqtisodiy jurnal* 2022 yil maxsus son веб сайти www.ooqxssrtxm.uz ҳамда <https://t.me/agroiqtisodiyot>.

9. Р.И. Нуриимбетов., С.Н. Нормуродов, Курилиш-монтаж ишлари сифатини бошқариш // “Бизнес-Daily Медиа” Биржа Иктисодий газета ҳафтанинг сешанба, пайшанба ва шанба кунлари чиқади. №74 2549 www.biznes-daily.uz.

10. Кирсанов С.А. Зарубежный опыт управления многоквартирными домами // *ЖКХ: журнал руководителя и главного бухгалтера, Россия, 2019 г., №10, с.15.*

11. IoB (Internet of Buildings) - бинолар конструкциялари ҳолати, коммунал хизматлар ва ресурслар истеъмоли ҳисоби ва уларни тартибга солишнинг мониторинг тизими.

12. Акунина О.М. Зарубежный опыт государственного регулирования воспроизводства жилищного фонда // *Государство и право. – 2019. - №3.*

13. Martin Lux. - *Housing Policy: An End or A New Beginning/ Public Housing Policies: Economic and Social Perspectives.* / Book. July 2018 with 434 Reads ISBN 963-9419-46-X. Publisher: Open Society Institute. (190-195P), Hegedüs, József, Martin Lux, Nóra Teller (eds.). 2013. *Social Housing in Transition Countries.* New York, London: Routledge. 201s. ISBN 978-0-415-89014-4.